

บทคัดย่อ

บทคัดย่อดุษฎีนิพนธ์ เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของความ
สมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและพัฒนาชนบท

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน:

กรณีศึกษา บ้านศิลาแลง ตำบลศิลาแลง

อำเภอปัว จังหวัดน่าน

โดย

นายอภัย วิภาคะโยธิน

ธันวาคม 2543

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.บุญธรรม เทตนา

ภาควิชา/คณะ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป
และลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านศิลาแลง 2) เพื่อ
พัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านศิลาแลง 3) เพื่อประเมินผล
การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านศิลาแลง

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 40 คน เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัด
การป่าชุมชน จากนั้นจึงใช้แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 131 ครอบครัวย เกี่ยวกับการ
มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการได้รับ
ประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยดำเนินการทั้งก่อนและหลังการพัฒนา นำ
ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตรวจสอบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จัดลำดับความสำคัญ
และเชื่อมโยงความสำคัญของข้อมูล นำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา สถิติที่ใช้ในการ
วิเคราะห์ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ
การทดสอบ t-test พร้อมทำการวิเคราะห์และแปลผล สรุปและอภิปรายผลร่วมกับข้อมูลที่ได้
จากการสัมภาษณ์และสังเกตเสริมซึ่งกันและกัน

จากการศึกษาและสำรวจการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน พบว่ามีประวัติในการมีส่วนร่วมในอดีตได้ดีในระดับหนึ่ง ด้วยการร่วมมือกันดูแลรักษาป่ามิให้ถูกทำลายมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 การมีส่วนร่วมในการจัดการ ได้แก่ การตั้งคณะกรรมการรักษาป่าต้นน้ำลำธารขึ้น มาบริหารจัดการโดยมีคณะกรรมการตรวจป่าอีกชุดหนึ่ง แต่งตั้งจากราษฎรทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 คน ออกตรวจป่าทุกเดือน ๆ ละครั้ง หรือมากกว่านั้นตามความจำเป็น ได้ร่วมกันดับ ไฟป่าและทำแนวกันไฟ ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีบนน้ำทุกปี ไม่ตัดไม้โดยไม่ได้รับอนุญาต รวมทั้งการกำหนดขอบเขตป่าชุมชนซึ่งมีถึง 10,125 ไร่ เมื่อพิจารณาถึงระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าของชุมชนพบว่าในด้านการมีส่วนร่วมคิดตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับน้อย การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับน้อย และในเรื่องการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนศิลาแลงและปัญหาในอดีต และปัจจุบัน พบว่าในชั้นเห็นคุณค่า (A-1) พบว่าป่าถูกทำลายลงจากการทำไร่เลื่อนลอย จน น้ำที่ใช้ในการเกษตรเหือดแห้งลง ผู้นำคือ กำนันในขณะนั้นร่วมกับสภาตำบล จึงกำหนดกฎ ระเบียบขึ้น ห้ามการถางป่าทำไร่ และตัดไม้ธัญล้าห้วยในระยะ 5 ปีแรกจนป่าฟื้นตัวขึ้น สภาพ ปัญหาและความต้องการในปัจจุบัน (A-2) ส่วนใหญ่คือการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า และสภาพปัญหา ในอนาคต คือป่าชุมชนวันพຸ່ງนี้หรือป่าชุมชน 2000 (A-3) รวม 4 ประการ คือโครงการปลูกป่า ไตเร็ว โครงการป้องกันไฟป่า โครงการปลูกซ่อมป่าเหล่าที่ชาวเขาทิ้งร้างไป และโครงการ สร้างเรือนเพาะชำและทำการเพาะชำกล้าไม้ประจำตำบลขึ้น สำหรับกิจกรรมหรือโครงการที่ จะทำเพื่อแก้ปัญหา ขึ้นปฏิสัมพันธ์หรือส่งผลกระทบ (I) โดยระบุกิจกรรมหรือโครงการที่จะทำ (I-1) และชั้นของการประกอบกิจกรรมและจัดลำดับความสำคัญ (I-2) ซึ่งประชาชนได้ตกลง เลือกกิจกรรมแนวคิดป่าชุมชนทั้ง 4 โครงการ

การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนศิลาแลง พบว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการ ประเมินผลทั้งก่อนและหลังปฏิบัติการมีความแตกต่างกันแต่ไม่แตกต่างในทางสถิติ สำหรับ การทำยุทธวิธีการนำเปลี่ยน (Strategies of Change) มาวางแผนดำเนินงานโดยการโน้มน้าว จิตใจ ความคิดของประชาชนบ้านศิลาแลงทำให้การพัฒนาการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อน ให้เห็นว่าการพัฒนาความรู้และทักษะในเรื่องการร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมในผล ประโยชน์และร่วมในการประเมินผลและการวางแผนจะมีผลต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแก่องค์กรพัฒนาชนบท ควรให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน โดยคิดเองทำเอง รัฐและองค์กรเพียงแต่สนับสนุนงบประมาณ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจในการดำเนินการให้แก่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดการป่าชุมชนเอง